

ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ І. І. МЕЧНИКОВА

Факультет психології та соціальної роботи

кафедра соціальної психології

Кваліфікаційна робота

на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

«Казка як психокорекційний метод психологічної допомоги особистості»

«Fairy tale as a psychocorrectional method of psychological assistance to the individual»

Виконала: здобувачка денної форми навчання

спеціальності 053 Психологія

Освітня програма «Психологія»

Філіпчук Вікторія Олексіївна

Керівник: к. психол. на., доцент, Базика Є.Л.

Рецензент к. психол. н., доцент, доцент кафедри
практичної та клінічної психології Данилова О.С.

Рекомендовано до захисту:
Протокол засідання кафедри
№ 9 від 22 травня 2025 р.

Завідувач кафедри
Кононенко О.І. _____
(підпис)

)
Захищено на засіданні ЕК
протокол № __ від _____ 202_ р.

Оцінка _____ / _____ / _____
(за національною шкалою, шкалою ECTS, бали)

Голова ЕК
Кононенко О.І. _____
(підпис)

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИКОРИСТАННЯ КАЗКИ В ПСИХОКОРЕКЦІЇ	6
1.1. Психологічна допомога особистості: сутність, цілі та задачі.....	6
1.2. Поняття казки в психології: структура, символіка та функції.....	10
1.3. Теоретичні основи казкотерапії як психокорекційного методу.....	14
1.4. Історичний розвиток та сучасні підходи до використання казкотерапії в психологічній практиці.....	17
Висновки до першого розділу	18
РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ КАЗКОТЕРАПІЇ У РОБОТІ З ДІТЬМИ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ	20
2.1. Методологічні засади роботи з казкою.....	20
2.2. Особливості використання казкотерапії у роботі з дітьми.....	23
2.3. Психокорекційні можливості казки: вплив на емоційно-особистісний розвиток.....	24
2.4. Організація і проведення дослідження: цілі, задачі, методи.....	33
2.5. Аналіз результатів впровадження казкотерапії у психокорекційній роботі.....	34
Висновки до другого розділу	44
ВИСНОВКИ	46
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	49
ДОДАТКИ	53

ВСТУП

Актуальність дослідження. За допомогою казки відбувається освоєння цінностей та моделей та норм поведінки. Яскраві та емоційні образи позитивних героїв допомагають ототожнювати себе з ними. Казка дозволяє підвищити розумову та емоційну активність, зняти фізичну та психічну напругу, удосконалювати та розвивати мову, розвиває психічні процеси та творчі здібності. Робота з казкою сприяє особистісному розвитку.

Останнім часом термін «казкотерапія» привертає дедалі більшу увагу, стаючи предметом численних обговорень у різних фахових колах. Сьогодні використання казкотерапії викликає значно менше скептицизму, ніж це відбувалося раніше. Можна впевнено стверджувати, що зростаюча кількість практичних психологів інтегрує казкотерапію як один із ефективних методів у свою професійну діяльність.

Попри значну теоретичну розробку основ казкотерапії та широкі методологічні можливості цього підходу, актуальність його застосування залишається високою, зокрема в умовах триваючого військового стану в країні. Зростання кількості людей із психологічними травмами через війну ще більше підсилює потребу в ефективних методах психологічної допомоги. Проблема цього дослідження полягає у теоретичному аналізі змісту та специфічних аспектів корекції індивідуально-особистісних якостей засобами казкотерапії. Застосування цього підходу сприяє досягненню емоційної стійкості, підвищенню внутрішніх ресурсів та адаптації до несприятливих умов.

Серед учених, які зробили значний внесок у вивчення казкотерапії, можна відзначити праці Т. Грабенко та М. Еріксона. Наразі дослідженням у сфері арттерапії й казкотерапії займаються такі фахівці, як І. Барон, О. Василевська, І. Данилюк, Л. Дворніченко, М. Замелюк, І. Кобзева, Л. Кльоц, Д. Максимов, К. Пасько та О. Яцина.

Мета дослідження – теоретичне обґрунтування та емпіричне дослідження ефективності казкотерапії на емоційно-особистісний розвиток дітей.

Для досягнення сформульованої мети кваліфікаційного дослідження нам необхідно виконати наступні **завдання**:

1. Проаналізувати теоретичні основи використання казки в психокорекції;
2. Дослідити особливості використання казкотерапії у роботі з дітьми;
3. Проаналізувати психокорекційні можливості казки: вплив на емоційно-особистісний розвиток;
4. Довести значущість впровадження казкотерапії у психокорекційній роботі з дітьми.

Об'єкт дослідження – емоційно-особистісний розвиток дітей молодшого шкільного віку.

Предмет дослідження – вплив казкотерапії на емоційно-особистісний розвиток дітей.

Методи дослідження. Обґрунтування теоретичних положень та аргументація висновків здійснюється на основі різноманітних методів дослідження, що включають:

- загальнонаукові методи: теорія, аналіз, синтез;
- емпіричні методи: психодіагностичні.
  1. методика діагностики самооцінки Дембо-Рубінштейн;
  2. «шкала прямої і непрямой агресії» (К. Б'єрквест);
  3. адаптована україномовна шкала наполегливості і самодисципліни (Т.Літл, Б.Ваннер);
  4. тест емоційного інтелекту Д. Люсіна;
- методи спостереження, опитування, методи якісної обробки даних, а також статистичної обробки емпіричних даних.

Організація та база проведення емпіричної роботи. Дослідження проводилося в період 2024- 2025 рр. на базі школи вихідного дня в місті Аліканте. В дослідженні приймали участь 60 дітей (30 дівчат, 30- хлопчиків).

Практичне значення дослідження. Результати дослідження можуть бути використані для корекції індивідуально-особистісних особливостей молодших школярів, адже дослідження практико орієнтоване й спрямоване на застосування комплексного підходу вивчення емоційно-особистісного розвитку дітей за допомогою казки.

Структура та обсяг роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу та загальних висновків, списку використаних джерел, та трьох додатків. Повний обсяг роботи – 55 сторінок, з них основний текст викладено на 46 сторінках.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИКОРИСТАННЯ КАЗКИ В ПСИХОКОРЕКЦІЇ

1.1. Психологічна допомога особистості: сутність, цілі та задачі

Мета надання психологічної допомоги охоплює такі аспекти:

1. Збереження та відновлення психічного здоров'я, а також профілактика і попередження розвитку психічних і поведінкових розладів у отримувачів послуг.
2. Допомога у подоланні складних життєвих обставин.
3. Зменшення частоти та тяжкості психічних наслідків, пов'язаних із травматичними подіями.
4. Запобігання виникненню інвалідності через психічні або поведінкові порушення.

Психологічна допомога включає:

1. Діагностування психологічного стану отримувачів послуг із застосуванням валідних психометричних методик.
2. Надання підтримки та сприяння відновленню функціонування особистості в таких сферах, як фізична, емоційна, інтелектуальна та соціальна діяльність.
3. Проведення психотерапії для лікування психічних і поведінкових порушень або станів, що виникли через хвороби, травми, участь у бойових діях, екстремальні ситуації.
4. Здійснення психологічної просвіти та інформування, а також психосоціальної підтримки як для отримувачів допомоги, так і для членів їхніх родин [26].

Види послуг із психологічної допомоги передбачають:

1. «Групову роботу»: проведення психологічних тренінгів, занять із метою просвіти та інформування, а також організацію груп підтримки, де використовуються стандартизовані практики. Такі заходи спрямовані на

саморозкриття учасників, актуалізацію їхнього досвіду, пошук шляхів вирішення психологічних проблем, розвиток навичок самопізнання й саморозвитку, освоєння нових комунікативних і поведінкових стратегій.

2. «Перша психологічна допомога»: комплекс заходів психологічної підтримки та практичної допомоги особам відразу після травматичних подій з метою зниження стресових симптомів і стимулювання розвитку коротко- та довгострокових стратегій подолання психологічної напруги [2].

3. «Психологічну діагностику»: оцінювання актуального психологічного стану та індивідуально-психологічних характеристик отримувача послуг, моніторинг психічного стану, визначення потреб і вибір оптимальних методів надання психологічної допомоги.

4. «Психологічну просвіту та інформування»: проведення інформаційно-просвітницької роботи, спрямованої на профілактику й попередження психічних і поведінкових порушень, формування усвідомлення важливості психічного здоров'я та розвитку навичок турботи про нього.

5. «Психологічне консультування»: використання системного та науково обґрунтованого підходу до допомоги особам, які опинилися в складних життєвих обставинах, пережили надзвичайні події або мають емоційні чи поведінкові труднощі, що не відповідають діагностичним критеріям психічних розладів, але супроводжують їх виникнення.

6. «Психотерапію»: цільове та планомірне застосування науково обґрунтованих методик психотерапії з метою профілактики чи вирішення психічних і поведінкових порушень, опрацювання особистісних і міжособистісних труднощів, відновлення або компенсації психофізичних функцій, а також підвищення рівня якості життя отримувача послуг.

Послуги психологічної допомоги можуть надаватися у різних форматах:

- «Індивідуальна форма», яка здійснюється без участі сторонніх осіб.
- «Сімейна форма», включає роботу з членами родини або людьми, які проживають разом як одна сім'я.

- «Групова форма», передбачає участь у групах до 10 осіб разом з іншими отримувачами послуг.

Вибір форми обумовлюється типом послуги, її ціллю, завданнями, етапом роботи та методами реалізації психологічної допомоги. Процес надання такої допомоги ґрунтується на основних принципах етичної та безпечної поведінки:

- Повага до прав особистості, її честі та гідності [26].

- Компетентність і наукова обґрунтованість методів психологічної та психотерапевтичної роботи.

- Добровільність, що виключає можливість надання допомоги без згоди отримувача.

- Конфіденційність, яка забезпечує захист приватності та соціальної безпеки клієнта, а також збереження у таємниці всіх отриманих відомостей.

Обробка і збирання персональних даних при наданні психологічної допомоги здійснюється відповідно до чинного законодавства України, зокрема Закону про захист персональних даних, Закону про захист інформації в інформаційно-комунікаційних системах, а також відповідно вимог статті 6 Закону про психіатричну допомогу.

Психологічна допомога є практичною сферою психології, спрямованою на підвищення соціально-психологічної компетентності людей. Вона охоплює індивідуальну підтримку, роботу з групами або організаціями, працюючи над вирішенням міжособистісних чи глибинних особистісних проблем. Основні види психологічної допомоги:

- «Психологічне консультування». Допомога людям у межах психологічної норми для адаптації, розвитку або розширення їхнього потенціалу.

- «Психотерапія». Орієнтована на подолання серйозних особистісних труднощів і трансформацію особистості (поділяється на клінічну та неклінічну).

- «Психокорекція». Робота з відновленням нормального емоційного стану та гармонізації особистісних рис [2].

Також можна виділити наступні форми психологічної допомоги: консультування, кризове втручання, реабілітація, тренінги та психотерапія.

Специфіка об'єкта психологічної допомоги включає такі аспекти, як добровільність, унікальність кожного випадку та мінливість обставин. Психолог, який займається наданням допомоги, повинен володіти такими якостями: емпатійністю, конгруентністю та комунікативністю. У практиці психолога існують певні принципи та вимоги, виконання яких є обов'язковим. Наявність різноманітних етичних кодексів у різних країнах і психологічних спільнотах пояснюється складністю вирішення багатьох морально-етичних питань, що виникають у процесі роботи з клієнтами.

Ці принципи забезпечують не тільки ефективність і змістовність самої допомоги, але й її соціальну прийнятність. У численних наукових дослідженнях і роботах аналізуються складні ситуації, з якими може зіткнутися психолог у своїй практиці: наприклад, випадки, коли клієнт зізнається в підготовці чи скоєнні асоціального вчинку, виявлення слідів насильства у дітей або інші делікатні моменти. В окремих державах, таких як США, недотримання професійних стандартів може призвести до втрати диплома, заборони на практику або позбавлення права надавати свої послуги. Серед ключових етичних принципів психологічної допомоги (за Ю. Альошиною) виділяються наступні:

1. «Доброзичливе та безоціночне ставлення до клієнта». Це передбачає цілий комплекс професійної поведінки, спрямованої на створення для клієнта атмосфери спокою і довіри. Важливим аспектом цього є вміння психолога слухати уважно й емпатійно (наприклад, використовуючи техніку активного слухання), утримуватися від засудження та надавати підтримку і допомогу.

2. «Орієнтація на цінності самого клієнта». Психолог повинен поважати індивідуальні норми і цінності клієнта, а не нав'язувати загальноприйняті соціальні правила чи свою особисту позицію. Такий підхід сприяє щирості й

відкритості клієнта. В окремих випадках у процесі консультування цінності можуть розглядатися детальніше, якщо вони заважають нормальному функціонуванню клієнта.

3. «Заборона давати поради». Навіть володіючи великим життєвим та професійним досвідом, психолог не може надавати готових рішень або рекомендацій. Це пов'язано з тим, що кожна людина є унікальним «експертом» свого життя, а психолог лише допомагає визначити шляхи подолання труднощів із фахової точки зору. Крім того, порада може змінити динаміку стосунків між психологом і клієнтом: наприклад, клієнт може стати пасивнішим чи покладати надмірну відповідальність на спеціаліста в разі невдачі.

4. «Принцип анонімності». Уся інформація, отримана на консультації, має залишатися конфіденційною. Винятком є ситуації, передбачені законодавством країни, про які психолог має заздалегідь попередити клієнта (наприклад, повідомлення в разі загрози життю чи безпеці).

5. «Розмежування особистих і професійних відносин». Психолог зобов'язаний уникати накладання особистих потреб або бажань на професійне спілкування з клієнтом. Особисті стосунки можуть суттєво впливати на якість допомоги та її ефективність [2].

1.2. Поняття казки в психології: структура, символіка та функції

Казки – це художнє відтворення дійсності через алегорію та символіку. Події, що розгортаються в казковому світі, мають паралелі у реальному житті, хоча й не відбуваються буквально. Завдяки казковим історіям діти поступово освоюють базові життєві поняття, навчаються розрізняти добро і зло, самостійно визначаючи, хто є позитивним героєм, а хто – антагоністом. Саме у дошкільному віці через казку формується перше уявлення про моральні норми.

Казкотерапію можна охарактеризувати наступним чином:

1. Це процес перенесення сенсів з казкових сюжетів на події реального життя, формування асоціативних зв'язків між вигаданими історіями та поведінкою у дійсності;
2. Напрямок практичної психології, який використовує потенціал казок для розвитку особистісних якостей;
3. Особливий вид терапії, що відбувається в атмосфері казки, де людина може розкрити себе, реалізувати мрії та відчувати захищеність;
4. Психотерапія через казкову символіку, яка дозволяє разом із клієнтом знайти внутрішні знання, що на даний момент мають цілюще значення;
5. Один із методів проєктивної діагностики особистості, що допомагає глибше зрозуміти себе;
6. Комплексна діяльність, де взаємодія з вигаданими ситуаціями переходить у реальну комунікацію, активізуючи творчість, самостійність і емоційну саморегуляцію [10].

Казки мають унікальне значення для розуміння несвідомого на рівні колективної психіки. Як зазначав К.Г. Юнг, у них зберігаються архетипи - носії вічних сенсів. Архетипи самі по собі не мають фіксованого змісту і можуть бути пізнані лише через символіку, що виявляється у казкових чи міфологічних сюжетах. Усі персонажі казок - це прояви обмеженого числа універсальних образів.

На відміну від З. Фрейда, Юнг намагався показати людину як цілісну сутність, а не сукупність внутрішніх конфліктів. Він вважав, що несвідоме є джерелом сили, що підтримує свідомість, і не приписував мисленню першочергову роль. У казкових образах - таких як мудрець, гном або лісовий дух - Юнг вбачав втілення "архетипу Духу", що в кризових ситуаціях з'єднує героя з несвідомим і допомагає знайти вирішення у вигляді чарівного предмета чи істоти.

Дух, за Юнгом, має двоїсту природу - він водночас і помічник, і провокатор. Він може спонукати героя порушити правила, а потім показати

шлях до виходу з труднощів. Дух часто втілюється у кількох персонажах одночасно - наприклад, у відьмі, мисливці та чарівному коні. Така подвійність демонструє філософський принцип єдності добра і зла.

М.-Л. фон Франц, продовжуючи юнгіанську традицію, детально досліджувала архетип Самості - центр усєї психіки. Для глибокого розуміння цього архетипу вона рекомендувала аналіз великої кількості казок, оскільки саме через варіативність сюжетів можна побачити етапи формування особистості.

Юнгіанський метод аналізу казок включає:

1. Точний підрахунок героїв на початку і в кінці історії. Наприклад, число три - символ незавершеності, а чотири - повноти;
2. Використання паралельних сюжетів з інших казок для кращого розуміння символіки;
3. Розгляд кожного персонажа як прояву архетипу: Аніми (жіночий аспект), Анімуса (чоловічий), Самості (герой, його шлях).

М.-Л. фон Франц акцентувала на емоційній стороні казки, вважаючи, що інтерпретація має враховувати не лише структуру, а й переживання. Наприклад, хоча ангел і орел символізують небо, сприйняття цих образів залежить від індивідуальних емоцій. Вона також стверджувала, що аналіз казок можливий через чотири функції свідомості - мислення, почуття, інтуїцію та сприйняття.

Фінально, вона формулювала зміст казки психологічною мовою, наприклад: «Несвідоме подолане заради досягнення вищого рівня свідомості». Такий «переклад» казки часто має терапевтичний ефект.

Казкотерапевтичний підхід у роботі з дітьми реалізується у кілька етапів:

1. Аналітичний - читання казки, поверхневий аналіз;
2. Оперативний - використання ТРВЗ-технологій для творчої зміни сюжету;

3. Моральне осмислення - спільне формулювання гуманного висновку, застосовного у житті.

Традиційні методи роботи включають:

- Читання;
- Переказ;
- Бесіду;
- Театралізацію;
- Інсценізацію.

Нетрадиційні підходи:

- Зміна сюжету чи ролей;
- Трансформація характерів;
- Нове місце дії;
- Вигадування оригінальної кінцівки.

У повсякденному житті казки сприяють соціалізації дитини, розвитку комунікаційних навичок (жести, міміка, інтонація), емоційної чутливості, а також мовленнєвої активності.

Функції казкотерапії:

1. Діагностична - виявлення поведінкових моделей, прихованих емоцій;
2. Прогностична - передбачення можливого розвитку подій у житті дитини;
3. Корекційна (терапевтична) - допомога в подоланні емоційних труднощів.

Казкотерапія вирізняється з-поміж інших методів тим, що результат завжди індивідуальний і не піддається прогнозуванню. Справжні терапевтичні казки часто не записуються, оскільки вони мають особистісний характер. Сучасна казкотерапія поєднує психологічні, педагогічні та філософські ідеї в метафоричній формі.

Основні методи:

- аналіз;

- розповідь;
- створення казок;
- інсценування;
- драматизація;
- лялькова терапія;
- арт-терапія;
- психодинамічні медитації.

Ціннісна основа казкотерапії:

- усвідомлення власного потенціалу;
- відчуття значущості життя;
- розуміння причинно-наслідкових зв'язків;
- відкритість до нових поглядів на світ;
- знайомство з власними емоціями;
- свідоме взаємодія зі світом;
- прагнення до внутрішньої гармонії.

Основна мета казкотерапії - гармонізувати внутрішній стан особистості, зменшити тривожність, агресію, сприяти подоланню страхів, виявленню і підтримці творчого потенціалу.

1.3. Теоретичні основи казкотерапії як психокорекційного методу

Казкотерапія є одним із ефективних психотерапевтичних підходів, що використовує форму казки як інструмент для соціалізації особистості, активізації творчого мислення, розширення світогляду та покращення взаємодії людини з її найближчим і широким соціальним оточенням. За словами І.В. Вачкова, цей метод належить до базових інструментів практичного психолога, що працює з дітьми [3].

Поняття «казкотерапія» було введено в науковий обіг у 1990-х роках завдяки роботам таких спеціалістів, як А.А. Бреусенко-Кузнецов і Т.Д. Зінкевич-Євстигнеєва. Вони розглядали казкотерапію як засіб передачі знань

із психології, що сприяє формуванню особистості через використання символіки, образів і метафор. Це також процес, у якому елементи казкового змісту переносяться в реальність, вибудовуючи мости між фантастичними сюжетами та поведінкою людини в повсякденному житті. Основною метою такого підходу є виявлення глибинних причин психологічних труднощів і стимулювання особистісного розвитку.

Німецький психотерапевт Носсрат Пезешкіан виділяє кілька ключових психокорекційних функцій, які виконує казка:

- Відображальна функція: сюжетна лінія казки слугує дзеркалом для внутрішнього світу особистості, допомагаючи ідентифікувати внутрішні переживання;

- Функція моделювання: казки демонструють життєві конфлікти та можливі шляхи їхнього розв'язання, навчаючи на прикладах;

- Опосередкована комунікація: казковий сюжет слугує містком між психологом і клієнтом, зменшуючи внутрішній опір останнього;

- Акумуляція досвіду: навіть після завершення роботи з психологом, казкові образи продовжують впливати на поведінку клієнта;

- Регресивна функція: казка повертає людину до її ранніх етапів розвитку, викликаючи емоції спонтанності, радості, відкритості до нового;

- Функція альтернативного бачення: казка пропонує інший погляд на події, дозволяючи клієнту самостійно зробити вибір;

- Зміна внутрішньої позиції: завдяки емоційному впливу казкових історій, у свідомості дитини формуються нові підходи до осмислення дійсності.

На думку Е.М. Мелетинського, казкові сюжети мають своє коріння в міфології. Він зазначає, що казки виникли внаслідок еволюції міфів - їх десакралізації, втрати віри у їхню буквально правдивість, переходу до художнього вигадування та творчого переосмислення. Цю думку поділяє й відома аналітична психологиня Марія-Луїза фон Франц, яка вказує, що, на

відміну від міфу, казка є універсальною мовою, зрозумілою представникам різних культур, віку та національностей [17].

У казкових образах приховані архетипи колективного несвідомого. Такі символи зустрічаються в міфології, релігії, а також у сновидіннях. Як стверджував К.Г. Юнг, символіка колективного несвідомого має глибокий психологічний зміст і багатозначність. Ці образи зазвичай ближчі до світосприйняття дитини, ніж до дорослого, оскільки дитина ще не втратила зв'язку з початковими, інтуїтивними формами пізнання світу. У той час як доросла людина, що звикла до логічного мислення, часто не здатна вловити сенс архетипів без допомоги сновидінь [32]. Це і пояснює різницю у сприйнятті казки дітьми та дорослими. Крім того, у дорослого накопичується багато особистісних символів, які витісняють універсальні образи.

Таким чином, казка для дитини відіграє роль своєрідного "мосту" між свідомим і несвідомим. Вона допомагає побудові власного "Я", гармонізує внутрішній світ, надаючи хаотичним емоціям форму доступних метафор. У. Шелбі підкреслював, що процес вигадкування чи повторення казок дозволяє дитині вільно виражати свої емоції, знижує напругу, а також допомагає переробити агресивні імпульси. Казкові сюжети часто пробуджують сильні почуття - страх, хвилювання, захоплення - що є свідченням емоційного здоров'я, якщо вони не набувають крайніх форм. Лише повна відмова від казок або нав'язливе прагнення до них може вказувати на психоемоційні порушення.

Уникнення життєвих труднощів - це симптом тривоги або невпевненості, особливо якщо страх виникає без об'єктивних причин. У роботі з дітьми психолог зобов'язаний знаходити ті казки, які найбільше відповідають внутрішньому світу маленького пацієнта. У дорослих же людей життєвий сценарій, як правило, вже сформувався й складно піддається змінам. Захисні механізми дитини ще не є сталими, тому її емоції проявляються більш вільно, що дозволяє точніше працювати з проєктивними методами [23].

Таким чином, казкотерапія є багатовимірним інструментом, який поєднує діагностичну, терапевтичну й прогностичну функції, надаючи змогу глибоко працювати з емоційною сферою особистості.

1.4. Історичний розвиток та сучасні підходи до використання казкотерапії в психологічній практиці

Казка набагато старша, ніж психологія, й за силою власного впливу аж ніяк не поступається їй. Незважаючи на те, що казкотерапія є найдавнішим засобом практичної психології, сам термін виник тільки вкінці 20 ст. Формуванню казкотерапії передували 3 стадії:

1. Стадія спонтанного утворення і передачі історій. Він триває і досі, оскільки людство не перестає придумувати казки.

2. Стадія наукового осмислення метафоричного матеріалу. Збирати, систематизувати й досліджувати фольклор у Європі розпочали брати Грім, Шарль Перро, Володимир Даль.

3. Стадія використання казки як "упаковки" основного інструментарію психолога - педагогічної роботи. На цій стадії почали застосовувати казку педагоги й психологи. Вони активно утворювали дидактичні казки, з'явилося саме поняття казкотерапії, почав розвиватися даний напрямок в психології [10].

Сучасні підходи до використання казкотерапії включають індивідуальні та групові сеанси, віртуальні та аудіоказки, використання цифрових технологій у створенні інтерактивних казок, а також комбінацію казкотерапії з іншими психотерапевтичними підходами. Казкотерапія стає все більш популярною серед психотерапевтів та клієнтів, оскільки може допомагати в розвитку емоційного інтелекту та підвищення самооцінки.

Існує кілька сучасних підходів використання казкотерапії:

1. Терапія через казку: терапевт розповідає пацієнту спеціально підібрану казку, де головний герой зіткнутий з проблемами, схожими на ті, які

турбують пацієнта. Це допомагає пацієнту знайти внутрішні ресурси для вирішення власних проблем.

2. Казкотерапевтичні завдання: пацієнтам можуть даватися завдання на написання власних казок або завдання на вибір та аналіз вже існуючих казок.

3. Метафоричний підхід: казки розглядаються як метафори, що символізують певні аспекти життя пацієнта. Розгадання символіки може допомогти зрозуміти психологічні проблеми та знайти способи їх вирішення.

4. Казкотерапія в групах: казкотерапія може бути проведена в груповій формі, де учасники разом аналізують та обговорюють казки.

Висновки до першого розділу

В результаті виконання першого розділу було визначено, що:

1. Психологічна допомога особистості є багатограним і комплексним процесом, спрямованим на збереження та відновлення психічного здоров'я, подолання життєвих труднощів, мінімізацію наслідків психологічних травм і запобігання психічним розладам. Вона включає діагностику, консультування, психотерапію, психопросвіту та інші форми роботи, які базуються на науково обґрунтованих методах і дотриманні етичних норм. Особлива увага приділяється ціннісно-орієнтованому підходу, доброзичливому ставленню до клієнта, конфіденційності та повазі до особистісних кордонів.

2. Кризовий стан особистості характеризується глибокими емоційними переживаннями, дезорганізацією звичного способу мислення та поведінки, втратою контролю над життєвою ситуацією. У цей період підвищується потреба в зовнішній підтримці, зокрема - психологічній допомозі. Розуміння особливостей переживання кризи дозволяє фахівцю адекватно реагувати на запит клієнта, забезпечити необхідну підтримку, сприяти емоційному розвантаженню та мобілізації внутрішніх ресурсів особистості для подолання труднощів.

3. Професійна діяльність психолога охоплює широкий спектр напрямів - від профілактики психоемоційних розладів до кризового втручання та тривалої психотерапевтичної роботи. Психолог у своїй діяльності виконує ролі консультанта, психотерапевта, координатора допомоги. Його робота потребує високої професійної підготовки, емоційної стійкості, етичності та здатності до рефлексії. В умовах сучасного суспільства роль психолога зростає, оскільки зростає і потреба в ефективній психологічній підтримці на різних етапах життєвого шляху людини.

4. Воєнний стан створює надзвичайно травматичні умови для психіки людини, зумовлюючи зростання рівня тривожності, посттравматичних симптомів, втрати орієнтирів і сенсу життя. У таких обставинах психологічна допомога стає критично важливою для збереження психічного здоров'я населення. Робота психолога в цих умовах вимагає спеціальної підготовки, швидкої адаптації до змін, здатності діяти у стресових ситуаціях та підтримувати людину в гострій фазі психологічної травми. Психологічна допомога у воєнний час є невід'ємною частиною гуманітарної підтримки населення та фактором національної стійкості.

РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ КАЗКОТЕРАПІЇ У РОБОТІ З ДІТЬМИ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

2.1. Методологічні засади роботи з казкою

Кожна казка має свою неповторність. Однак погляди на казкотерапію як виховну систему передбачають наявність загальних закономірностей роботи із казковим матеріалом.

Таблиця 2.1

Принципи роботи з казками

Принцип	Основний зміст	Пояснення
Усвідомлення	1. Здатність розпізнавати причинно-наслідкові зв'язки у розвитку подій сюжету; 2. Аналіз функцій і значення кожного героя у формуванні подій.	Ми маємо допомогти учасникам і клієнтам побачити, що кожна наступна подія природно витікає з попередньої, навіть якщо це не одразу очевидно. Важливо з'ясувати, чому з'являється той чи інший персонаж, яке його значення та яке завдання він виконує у структурі оповіді. Основні питання для рефлексії: – Що сталося? – Чому саме це відбулося? – Хто прагнув такого результату? – Яка його мотивація?
Багатозначність	Усвідомлення того, що події та ситуації можуть трактуватися по-різному й мати кілька рівнів сенсу.	Ми маємо на меті розкрити різні перспективи на одну й ту ж саму казкову подію, щоб показати, як змінюється її інтерпретація залежно від погляду.
Реалістичне осмислення	Усвідомлення зв'язку між казковим сюжетом і реальним життям, винесення практичного досвіду з казкових подій.	Наша мета - послідовно й глибоко аналізувати кожен казкову ситуацію, шукаючи в ній життєвий зміст. Ми прагнемо зрозуміти, як казковий сюжет може бути адаптований і застосований у повсякденних життєвих обставинах.

Після ознайомлення з базовими принципами роботи з казками перейдемо до аналізу структури їх обговорення, що дозволяє поглибити розуміння символіки та поведінкових моделей у сюжетах.

Таблиця 2.2

Схема роздумів над казками і їх обговорення

Акцент	Напрямок роздумів	Питання	Коментар
Основна тема	Важливо зрозуміти основну ідею казки, тобто, що із її допомогою нам хотіли передати наші предки, який досвід, про що хотіли попередити, чим підтримати й ін..	1. Про що казка? 2. Чому вона нас навчає? 3. В яких ситуаціях нашого життя нам знадобиться те, що ми дізналися із казки? 4. Як конкретно ці знання ми можемо застосувати в своєму житті?	Через основну тему нам передаються загальні моральні цінності, стилі поведінки й взаємодії із оточуючими, загальні відповіді на загальні питання.
Лінія героїв казки. Мотиви вчинків	Важливо зрозуміти видимий й прихований мотив героїв казки.	1. Чому герой іде на той чи інший вчинок? 2. Навіщо це йому? 3. Чого він насправді хотів? 4. Навіщо один герой іншому?	Можна розмірковувати й проводити обговорення окремо для кожного героя, або в взаємозв'язку героїв один із одним.
Лінія героїв казки. Способи подолання складнощів.	Важливо «утворити список» способів подолання труднощів героями казки.	1. Як герой вирішує проблему? 2. Який спосіб вирішення й подолання він обирає? 3. Активний або пасивний?	Маючи набір способів вирішення проблем: прямий напад на ворога, хитрість, невикористання чарівних предметів, групове вирішення проблем та ін.;

		<p>4. Усе вирішує й долає сам або намагається передати відповідальність іншому?</p> <p>5. В яких ситуаціях нашого життя ефективний кожен з способів вирішення проблем, подолання труднощів?</p>	важливо оцінити в яких ситуаціях реального життя ми можемо використовувати той або інший спосіб вирішення труднощів.
Лінія героїв казки. Ставлення до оточуючого світу й до самого себе	Важливо зрозуміти загальну спрямованість героя: він творець або руйнівник відносно оточуючого світу, ін. героїв.	<p>1.Що приносять вчинки героя оточуючим – радість або горе, прозріння тощо?</p> <p>2. В яких ситуаціях він творець, а в яких руйнівник?</p> <p>3.Як у реальному житті людини розподіляються дані 2 тенденції?</p>	Важливо під час обговорення розвивати гнучкий підхід до тенденцій руйнування і творення. Прояв базової тенденції залежить від конкретної життєвої ситуації.
Почуття, що актуалізуються	Важливо усвідомити, яку емоційну реакцію викликає в героя певна ситуація й чому?	<p>1.Які почуття викликає дана казка?</p> <p>2.Які епізоди викликали почуття радості, які суму, які роздратування?</p> <p>3.Чому герой реагує саме так?</p>	Розмірковуючи над казкою із позиції почуттів, що вона викликає, можна робити акцент на джерела почуттів у нас.
Образи та символи в казках	Важливо усвідомити, які тенденції, уроки, способи поведінки	<p>1.Хто такий Іван-царевич?</p> <p>2.Хто такий Колобок?</p>	Можна повернути не лише власні роздуми на тему «Що собою являє

	несе у собі кожен герой казки.		собою цей образ», а й словники образів, особливо юнгіанські.
--	--------------------------------	--	--

Таким чином, дані рекомендації можна перенести на будь-яку казку, полегшуючи тим самим використання казкотерапії у роботі з дітьми.

2.2. Особливості використання казкотерапії у роботі з дітьми

Ознайомлення з казками допомагає дітям долати внутрішні комплекси, знаходити вихід із складних ситуацій, зберігати силу духу та віру в добро, адже у казкових сюжетах зло завжди програє. Сучасна психотерапія активно застосовує як традиційні методи роботи з казкою, такі як читання, розповідь, переказ та бесіда, так і нетрадиційні підходи. До останніх відносять створення авторських казок, зміну сюжетів і характерів героїв, варіювання часу та місця подій, а також переписування фіналу казки. Авторська казка дозволяє моделювати ситуації відповідно до потреб, емоційного й психологічного стану дитини, забезпечуючи при цьому можливість терапевтичного впливу [32].

Такий підхід сприяє трансформації негативних емоцій у позитивні та допомагає "прожити" досвід у безпечній формі. Аналогічного ефекту можна досягти спільним створенням казки разом із дитиною. Т. Зінкевич-Євстигнеєва пропонує проводити сесії авторської казки у кілька етапів: спочатку підготовчий етап із заспокоєнням і налаштуванням на творчий процес, далі написання казки самим клієнтом, і завершальний етап – читання та обговорення написаного з акцентом на емоційні переживання клієнта [29]. На основі аналізу наукових підходів до казкотерапії окреслено умови її ефективності в роботі з дітьми:

1. Добровільність. Готовність дитини до участі є важливим фактором успіху. Примус чи страх можуть лише погіршити її психологічний стан.

2. Відповідність. Сюжет казки повинен враховувати вік, стать, інтереси та потреби дитини. Універсального сюжету для всіх дітей не існує, тому вибір повинен бути ретельним.

3. Лабільність. У роботі можуть виникати відхилення від плану через специфіку авторських чи колективних казок, що вимагає гнучкості від психолога. При потребі зміни мети чи сюжету це слід робити на користь результативності роботи.

4. Компетентність. Успіх залежить від кваліфікації фахівця, який має володіти досвідом роботи з дітьми та бути готовим до корекційної роботи.

5. Диференційованість. Казкотерапія є одним із багатьох ефективних методів психокорекції, проте її варто комбінувати з іншими підходами залежно від ситуації та потреб дитини.

Дослідження підтверджують ефективність казкотерапії як інструменту гармонізації емоційного стану дітей та подолання наслідків психічних травм. Зважаючи на воєнну ситуацію в Україні, різко зросла кількість дітей, які переживають психічні травми і потребують спеціалізованої допомоги. Арттерапевтичні методи, зокрема казкотерапія, є важливим напрямом психокорекції [33]. Казкотерапія дозволяє зняти емоційну напругу, опрацювати негативні переживання та засвоїти нові зразки поведінки в безпечному середовищі. Вона допомагає дітям висловити емоції та розширити особистісний ресурс. Серед визначених умов ефективності казкотерапії виділено добровільність, відповідність індивідуальним особливостям дитини та здатність до гнучкості під час терапевтичного процесу.

2.3. Психокорекційні можливості казки: вплив на емоційно-особистісний розвиток

Безперечно, молодший шкільний вік – це час формування емоційно-особистісних характеристик дитини. Це час, коли дитина починає брати участь у суспільному житті, і тут вона стикається з проблемами та труднощами. Ці

проблеми виникають через те, що дитина не має достатньої інформації про спілкування людей, їх взаємовідносини, несформовані уявлення про добро і зло, добрі і погані вчинки тощо. З часом дитина поступово засвоює прийнятні для людей у суспільстві норми і правила поведінки, розуміє суть стосунків між людьми в суспільстві, вчиться оцінювати свою поведінку та поведінку інших людей.

Власне, тому формувати емоційно-особистісний розвиток і прищеплювати моральні норми поведінки необхідно із закладу освіти, оскільки дитина повинна засвоїти елементарні моральні поняття і виходячи з них будувати свою поведінку [31].

Педагогічні умови емоційно-особистісного розвитку в дітей молодшого шкільного віку засобами казки:

- розповідь має вестися в спокійній обстановці, що допомагає глибше сприйняти образ; за допомогою музики можна створити емоційний фон;
- казки, підібрані вихователем для розкриття моральних понять, повинні бути короткими і яскравими;
- немає потреби повторювати занадто багато вражень, оскільки це може втрачати чутливість до сказаного, тобто важливі не тільки слова вчителя, а й вміння робити відповідні паузи (в цей час дитина розуміє і думає про те, що відбувається в казці);
- дітям слід показувати одну і ту ж ситуацію з різних сторін: чому це так і чому ні;
- опрацьовуючи народні казки, необхідно поставити дитину в позицію головного героя, позитивного чи негативного, тим самим надати йому можливість вибору самої позиції;
- слід провести паралелі між вивченням почутого фольклору та переживаннями дитини (створюються системні моделі, формуються моральні уявлення та моральні судження).

Під час роботи з казками діти молодшого шкільного віку вчать слухати, відповідати на запитання за текстом твору, переказувати його,

співпереживати героям і оцінювати їхні вчинки. Щоб зрозуміти почуття головного героя, важливо дати дитині можливість побути в його ролі. Так формується ставлення до персонажів, співчуття, здатність радіти чи сумувати разом із ними, з'являється звичка чинити правильно — і моральні якості стають частиною особистості.

Сучасним дітям не достатньо читати казки, розфарбовувати герої та розповідати про сюжет. Сьогодні дітям необхідно розуміти казки, шукати приховані сенси та життєві уроки і знаходити їх разом. Під час інтерпретації моралі казок стає очевидним, що в їхньому змісті закодована інформація про динаміку життєвих процесів.

Також у казках можна знайти повний перелік людських проблем і творчих рішень. Слухаючи народні казки, дитина створює в пам'яті так звану «скарбничку життєвих ситуацій». Безпосередньо це «фінансування» може бути активовано при необхідності, але залишається пасивним за відсутності обставин. І якщо згадати кожну казку, яку дитині читали, знання, закодовані в ній, будуть активними, а не пасивними, свідомими, а не несвідомими. Таким чином можна підготувати дитину до життя та навчити її найважливішим цінностям [30].

У молодших класах діти вчаться визначати і мотивувати своє ставлення (позитивне чи негативне) до головних героїв казок. Діти цього віку самостійно визначають види казок, порівнюють їх між собою та пояснюють деталі.

Наприклад, на занятті про українську народну казку «Лисиця та Соловей» вчитель спочатку розповідає казку, а потім запитує дітей: «Чому, на вашу думку, це казка?» Хто був вашим улюбленим казковим героєм і чому? Ви пам'ятаєте початок і кінець казки? Хтось може повторити цю історію? Ці запитання допомагають дітям краще зрозуміти основний зміст казок, визначити характери героїв і виявити засоби художньої виразності (зачин, повтори, кінцівка).

У молодших класах особливу роль відіграє розбір текстів казок. При першому читанні важливо показати всю казку. Другорядне читання потребує

уваги до засобів художньої виразності. Питання «Про що ця історія?» набуває особливого тягаря. Що можна сказати про героїв казок? Як ви оцінюєте дії окремих персонажів?

За допомогою запитань можна з'ясувати, які засоби виразності використано в казках. Необхідно давати дітям творчі завдання на придумування порівнянь, прикметників і синонімів. Ознайомлення з казкою «Снігуронька» можна почати з бесіди. Хтось із вас любить зиму? Чому? Вчитель запитує дітей, що вони ліпили зі снігу взимку. А зараз я прочитаю казку про дівчинку на ім'я Снігуронька. Потім вчитель ставить дітям запитання: Чи читали ви коли-небудь казку? А як ви дізналися, що це казка? Хто був вашим улюбленцем у казці? Чому? Якою була Снігуронька? Як ви думаєте, чому її так назвали?

Отож значення казки для емоційно-особистісного розвитку дітей дуже велике. Казка є джерелом дитячого мислення, а думка дітей молодшого шкільного віку нерозривно пов'язана з їхніми емоціями та переживаннями. Приклади конспектів занять для корекції індивідуально-особистісних особливостей дітей за допомогою казки:

Заняття № 1

Тема: Байки: «Ворона і лисиця» Жана Лафонтена; «Галка та голуби» Езопа.

Мета дослідження:

- Сприяти розвитку спостережливості та здатності до емоційного сприйняття текстів казкового жанру, а також глибшого розуміння поведінки інших людей.
- Підтримати формування навичок презентації змісту перед аудиторією, толерантності до думок, що відрізняються від власних.
- Розвивати здатність до конструктивного діалогу, укладання домовленостей та злагоджених дій у групі.
- Вчити правильно ставити питання, чітко формулювати відповіді та виділяти головну мету спілкування.

Методи й підходи:

- Використання вправ рухового характеру, таких як жестикулювання під час декламації й виконання драматичних елементів.

- Організація роботи за груповим принципом із розподілом ролей між учасниками.

- Створення умов для самостійності учасників та забезпечення їх мотивації через досягнення успіху й позитивне підкріплення.

- Застосування методик аналізу та інтерпретації художнього тексту.

Ілюстративні матеріали представлені у схемі рис. 2.1.

Рис. 2.1. «Ворона а лисиця» Ж. Лафонтен

Рис. 2.2. «Галка та голуби» Езоп

Обладнання: мультимедійні засоби, підручники, зошити друкованого формату.

Структура заняття:

I етап – Постановка цілей і завдань заняття.

II етап – Вивчення нового твору.

III етап – Рефлексія.

Хід заняття:

I етап – Постановка цілей і завдань. На цьому етапі метою є настроїти дітей на роботу, пояснити хід заняття, розвивати вміння співпрацювати з вчителем, а також формувати навички самостійного складання плану дій. Тип роботи: бесіда за ключовим питанням, обговорення байки. Обговоримо головне питання: яка мораль байки? Звернемося до думок дітей.

Висновок: завжди залишатися собою, не намагатися бути тим, ким ти не є, і цінувати власне місце в житті. Обговорення ілюстрацій – діти аналізують картинки до твору, щоб краще зрозуміти його сенс. Коли розбір першої байки завершено, і ви швидко впоралися із завданням, пропонується перейти до нової байки.

Вид роботи: вступна бесіда. Ознайомлення з автором (Езоп): коротке вивчення біографії, складання усного портрета на основі фактів, порівняння з його бюстом на зображенні. Вид роботи: передбачення й аналіз назви. Діти знайомляться з прізвищем автора та запитуються: про що, на їхню думку, писав Езоп? Читається назва байки, і діти роблять припущення щодо її змісту.

Вид роботи: первинне читання з постановкою завдання. Вчитель читає байку, а діти мають знайти та сформулювати мораль твору. Потім відбувається обговорення: чи побачили щось несподіване в цьому тексті? Обговорюється схожість із байками Лафонтена, зокрема цілісність моралі.

Вид роботи: драматизація. Після аналізу двох байок підбиваються підсумки, і пропонується створити сценічну інтерпретацію одного з творів. Мета завдання – не лише відтворення сюжету, а й привнесення творчих елементів. Діти діляться на групи по п'ять осіб. Завдання - придумати

ситуацію, яка передаватиме головну ідею байки та доноситиме мораль до глядачів і слухачів. Етапи виконання:

1. Підготовка (обговорення та репетиція).
2. Виступ (презентація сценки).
3. Спільне оцінювання з урахуванням критеріїв, визначених на початку заняття.

Заняття № 2

Тема: «Байки»

Мета уроку:

- Розвивати емоційне сприйняття інших людей.
- Виховувати здатність приймати думку, відмінну від власної.
- Формувати вміння домовлятися та взаємодіяти.
- Навчати правильно ставити запитання та відповідати на них.
- Сприяти усвідомленню завдань спілкування та їх виконання.

Форми, методи, прийоми, що застосовуються:

- Робота з текстом у письмовій формі.
- Використання інструкцій до дії, заохочення, похвали.
- Згадування правил роботи з літературними творами, зокрема казками.

Обладнання: мультимедійні засоби, підручники, робочі зошити на друкованій основі.

Хід заняття:

Тип роботи: вступна бесіда. Діти, сьогодні ми проведемо незвичайний урок! Ви не лише активно братимете участь у ньому, але й станете його головними провідниками. Однак перед тим, як розпочати наші особливі завдання, давайте згадаємо все, що ми вивчили раніше. Що ж ми вивчали? Правильно, байки! А хто може коротко пояснити, що це за вид літератури? Чи сподобались вам байки, які ми розглядали на попередніх уроках? Так, я розумію, що для когось вони виявилися трошки складними для запам'ятовування, але водночас цікавими. Отже, ми вже знайомі з байками, прочитали чимало творів і навіть готові рекомендувати їх нашим близьким.

Тепер настав час рухатися вперед до нових тем. Але перш ніж перейти до наступного розділу, важливо поставити крапку в попередньому. Як ви думаєте, чим ми сьогодні займемося? Правильно, ми завершимо вивчення розділу, присвяченого байкам

Заняття № 3

Мета:

- Розвивати спостережливість;
- Формувати вміння виступати перед групою, приймати думку, яка відрізняється від власної;
- Розвивати вміння домовлятися, ставити правильні запитання та відповідати на них;
- Вчити визначати завдання спілкування й узагальнювати результати роботи для формулювання правил.

Форми, методи та прийоми:

- Робота з усним (проговорення правил) та письмовим текстом (читання з підручника або на картках);
- Виконання фізичних вправ (фізхвилинки);
- Диференціювання груп, розподіл ролей;
- Стимулювання самостійності, успіху, заохочення, планування діяльності;
- Використання літературних текстів для завдань.

Матеріали: мультимедійні засоби, підручники, зошити на друкованій основі, картки.

Хід уроку:

I етап – Постановка мети. Основне дидактичне завдання - створити атмосферу казки на занятті, налаштувати групу учасників на роботу, розвивати навичку слухання.

Вчитель: діти, сьогодні у нас незвичайне заняття. Ми помандруємо сторінками книги та відчуємо себе героями пригодницького оповідання!

Нашою метою буде закріплення знань за допомогою інтерактивних методів, розвиток співпраці у групі, гнучкості мислення при подоланні труднощів.

У вступі звучить мотиваційна історія: Колись настали важкі часи. Люди почали забувати правила мови, не хотіли вчитися, і все в книгах переплуталося та загубилося. Якщо не допомогти віднайти порядок у книзі, наша мова може стати забутою. Залишиться лише порожня книга, і ніхто не зможе говорити чи читати правильно. Тож я запрошую вас разом виправити цю ситуацію та зробити книгу знову потрібною!

II етап – Початок подорожі. Для початку потрібно згадати правила.

1. Я прошу когось із вас сказати одне з вивчених правил. Якщо правило вірне, на дошці засвітиться зелене коло; якщо ні - червоне.

2. Після зеленого кола ви побачите слово-схему, у яку треба вписати правильну приставку. Якщо ж засвітиться червоне коло, попросимо іншого учасника допомогти!

Вправа виконується з гарними словами підтримки: Я дуже пишаюся вами! Ви чудово впоралися із завданням і готові рухатися далі.

III етап – Основна робота. Продовжуємо занурення у казковий сюжет:

1. На сторінці підручника знайдіть завдання біля озера... Там рибалять рибалки.

2. На дошці зображено шість човнів. Ваше завдання - маркером поєднати човни, у яких лежать споріднені слова.

IV етап – Закріплення знань та рефлексія. Надалі акцентуємо увагу на розвитку предметних умінь:

- Розвиток співпраці у групі;
- Формування ініціативності;
- Критичне мислення та вміння оцінювати себе й інших.

Таке заняття не лише цікаве, а й корисне для емоційно-особистісного розвитку молодших школярів.

2.4. Організація і проведення дослідження: цілі, задачі, методи

Мета дослідження – теоретичне обґрунтування та емпіричне дослідження ефективності казкотерапії на емоційно-особистісний розвиток дітей.

Виходячи, з поставленої мети, ми поставили перед собою такі завдання:

1. Підбір діагностичних інструментів для вивчення.
2. Проведення емпіричного дослідження.
3. Аналіз й інтерпретація результатів дослідження.

Під час емпіричного дослідження емоційно-особистісного розвитку молодших школярів нами було використано методики: методика діагностика самооцінки Дембо-Рубінштейн, агресії - методика «Шкала прямої і непрямой агресії» (К. Б'єрквест), мотивації – адаптовану україномовну шкалу наполегливості і самодисципліни (Т.Літл, Б.Ваннер) та тест емоційного інтелекту Д. Люсіна.

1. Методика Дембо-Рубінштейн спрямовано визначення рівня самооцінки. Малюнок дозволяє виявити самооцінку (низька, середня, висока) за відмітками, що відображають співвідношення «я» реального та «я» ідеального, а також на основі додаткової інформації, отриманої під час бесіди з випробуваним [21].

Самооцінка є системоутворюючим ядром «Я-концепції», яка багато в чому визначає життєві позиції людини, рівень її домагань, всю систему оцінок. Самооцінка впливає формування стилю поведінки і життєдіяльність людини. Іншими словами, самооцінка зумовлює динаміку та спрямованість розвитку суб'єкта, характер взаємовідносин, психологічний клімат у колективі

2. Адаптована україномовна шкала наполегливості і самодисципліни (автори - Т. Літл, Б. Ваннер) [25].

3. Оцінювання рівня агресивності серед учнів можна здійснити за допомогою методики «Шкала прямої та непрямой агресії», розробленої К. Б'єрквестом у співпраці з колегами. Цей інструмент дозволяє виявити ступінь

вираженості різних форм агресивної поведінки у дітей, що особливо актуально для учнів молодшого шкільного віку, оскільки саме їм властиві подібні прояви. Методика поділяється на три основні шкали: фізичну агресію, словесну агресію та непрямую (опосередковану) агресію. Під час проведення дослідження дітям пропонується відповісти, як поводить себе кожен із їхніх однокласників у ситуації конфлікту або роздратування на когось із товаришів у класі [22].

4. Тест емоційного інтелекту Д. Люсіна – це психодіагностична методика, заснована на самозвіті. Опитувальник включає 50 тверджень, стосовно яких випробуваний повинен висловити ступінь своєї згоди, використовуючи 4-бальну шкалу (зовсім не згоден; швидше не згоден; швидше згоден; повністю згоден) [28]. Ці твердження об'єднуються в п'ять субшкал, які, в свою чергу, об'єднуються в чотири шкали загального порядку:

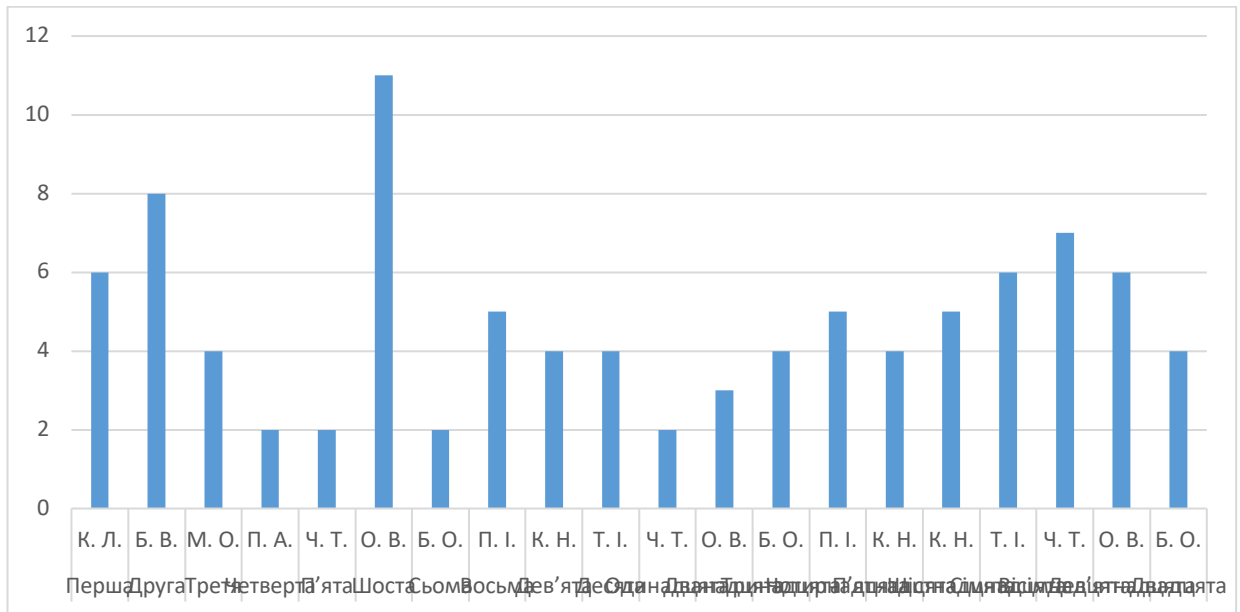
- Шкала МЕІ (міжособистісний емоційний інтелект);
- Шкала ВЕІ (внутрішньоособистісний емоційний інтелект);
- Шкала РЕ (розуміння емоцій);
- Шкала УЕ (управління емоціями);
- Субшкала МР (розуміння чужих емоцій);
- Субшкала МУ (управління чужими емоціями);
- Субшкала ВП (розуміння своїх емоцій);
- Субшкала ВУ (управління своїми емоціями);
- Субшкала ВЕ (контроль експресії) [34].

2.5. Аналіз результатів впровадження казкотерапії у психокорекційній роботі

Вибірку склали 60 школярів молодшого шкільного віку від 7 до 9 років, які були учнями 1-3 класів загальноосвітньої школи, з них, 30 дівчат, 30 хлопчиків, (тобто 50 % відсотків хлопчиків, 50 % відсотків дівчат)

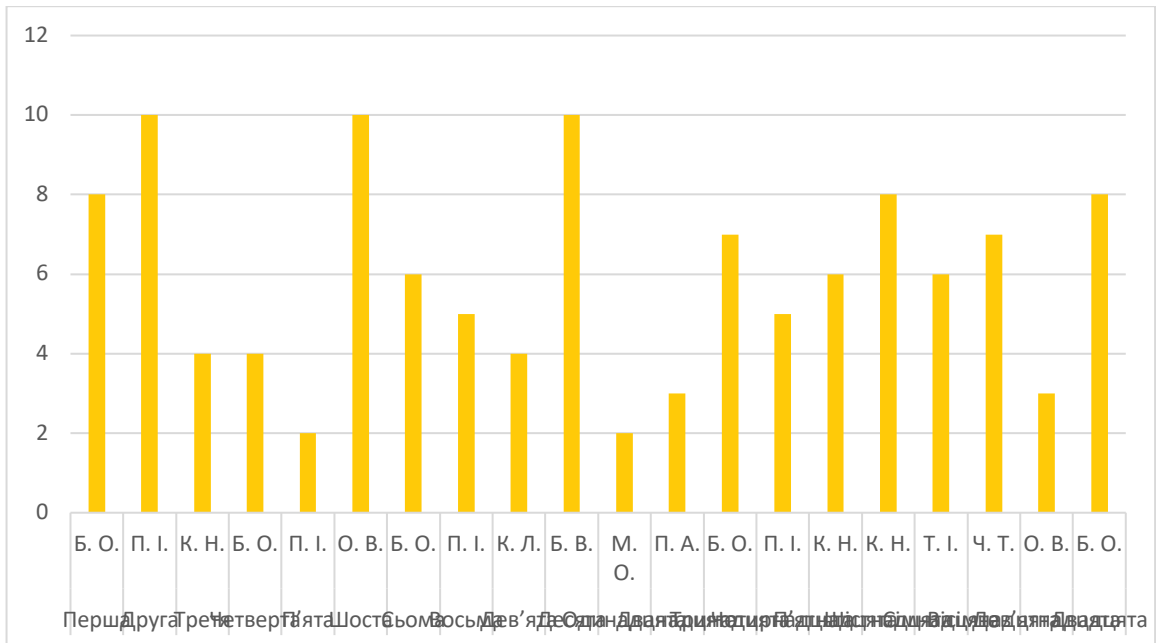
Метою дослідження стало виявлення емоційно-особистісного розвитку молодших школярів.

Для дослідження дітей було використано адаптовану україномовну шкалу наполегливості і самодисципліни (автори - Т. Літл, Б. Ваннер). Графічно отримані дані наведено на рис. 2.3-2.5.

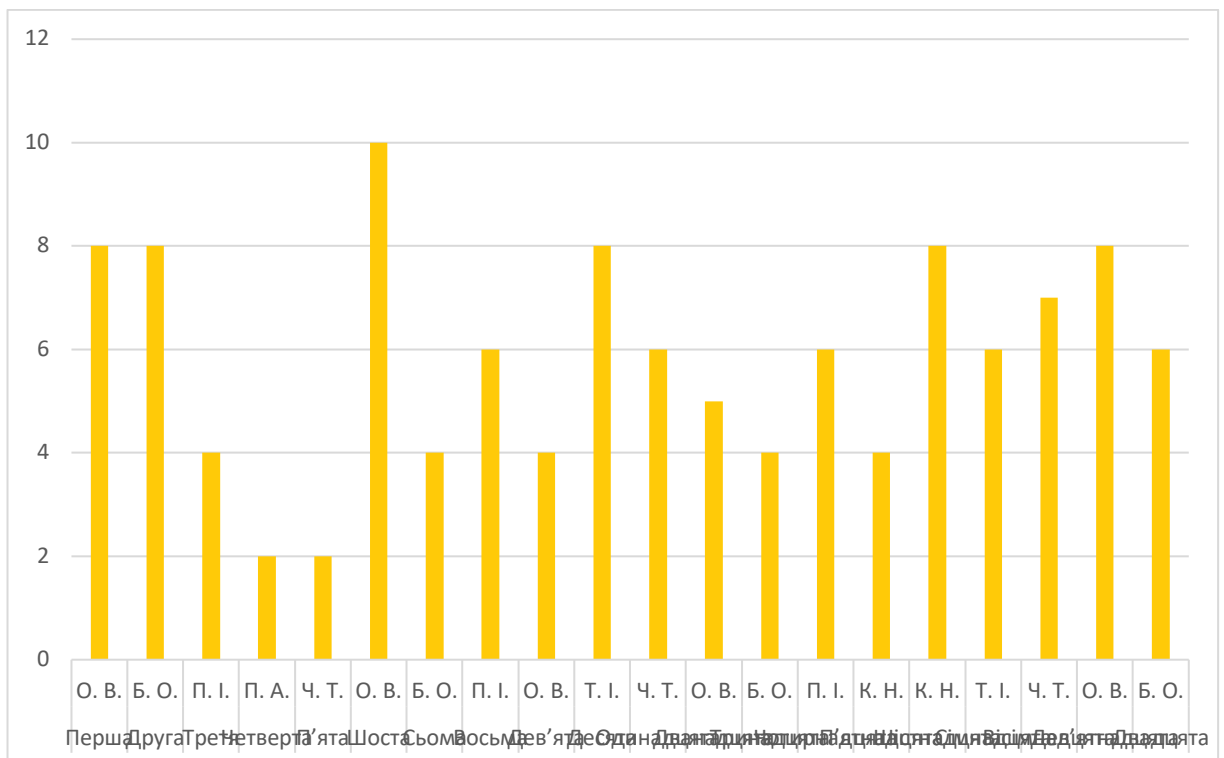
Рис. 2.3. Отримані дані 1 класу після першого опитування

Тож з вище наведеного графіку ми можемо зазначити, що найменші показники наполегливості і самодисципліни спостерігаються в 4 осіб, а найвищий 11 балів наявно лише в 1 учня.

Рис. 2.4. Отримані дані 2 класу після першого опитування

Тож з вище наведеного графіку ми можемо зазначити, що найменші показники наполегливості і самодисципліни спостерігаються в 2 осіб, а саме 2 набраних бали, а найвищий 10 балів наявно у 3 учнів.

Рис. 2.5. Отримані дані 3 класу після першого опитування

Із вище наведеного графіку ми можемо зазначити, що найменші показники наполегливості і самодисципліни спостерігаються в 2 осіб, а саме 2 набраних бали, а найвищий 10 балів наявно лише в 1 учня, проте середні значення теж зросли в середньому на пів балу.

Таким чином, було проаналізовано наполегливість і самодисципліну 1, 2 та 3 класів, й ми можемо зробити висновок, що показники підвищуються з кожним роком.

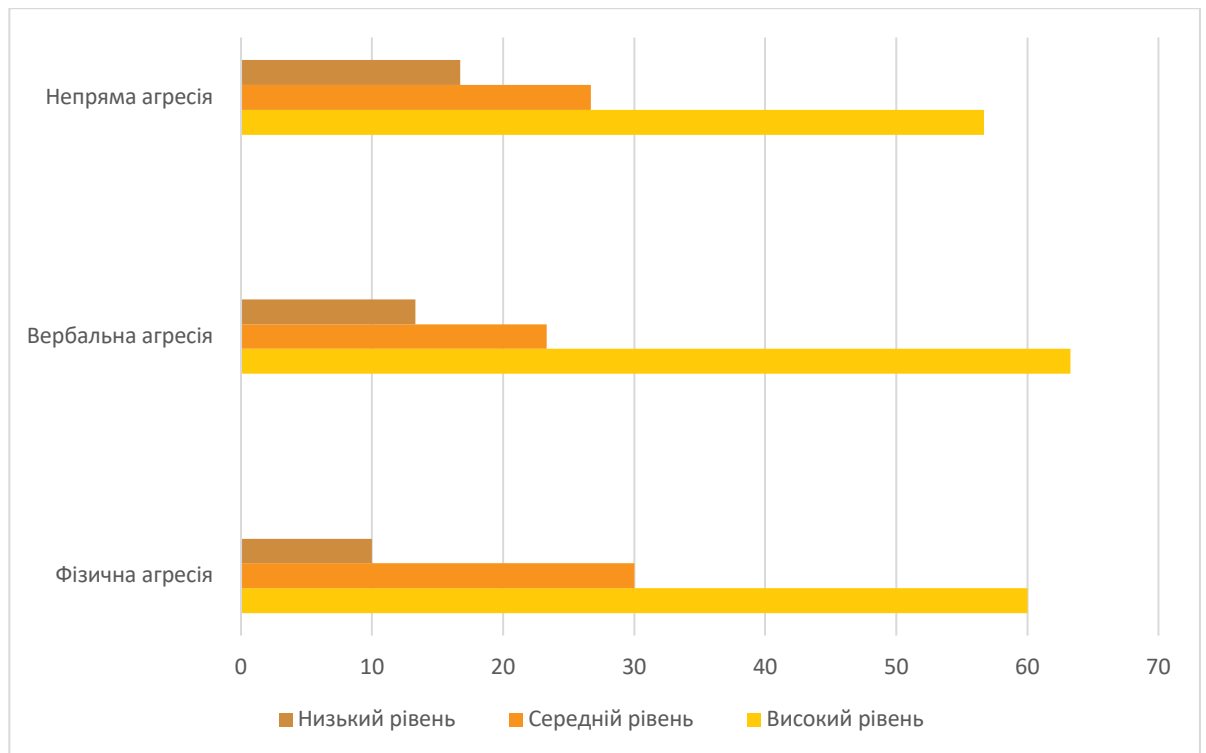
У таблиці 2.3 представлені результати, отримані в ході дослідження за допомогою методики «Шкала прямої і непрямой агресії».

Таблиця 2.3

Результати вивчення прямої і непрямой агресії за допомогою методики «Шкала прямої і непрямой агресії»

Шкали	Високий рівень	Середній рівень	Низький рівень
Фізична агресія	60,0 відсотків	30,0 відсотків	10,0 відсотків
Вербальна агресія	63,3 відсотків	23,3 відсотків	13,3 відсотків
Непряма агресія	56,7 відсотків	26,7 відсотків	16,7 відсотків

Графічно результати вивчення прямої і непрямой агресії за допомогою методики «Шкала прямої і непрямой агресії» наведено на рис.2.6.

Рис. 2.6. Результати вивчення прямої і непрямой агресії за допомогою методики «Шкала прямої і непрямой агресії»

Таким чином, можна зробити висновок, що в більшості своїй досліджувана група дітей демонструє високий рівень агресивних тенденцій: фізична агресія –60,0 відсотків; вербальна агресія –63,3 відсотків; непряма агресія –56,7 відсотків.

Середній рівень агресивності виявлено менш, ніж у третини школярів: 30,0 відсотків – за фізичною агресією; 23,3 відсотків – за вербальною агресією; 26,7 відсотків – за непрямою агресією. Значна меншість показала низький рівень: 10,0 відсотків – за фізичною агресією; 13,3 відсотків – за вербальною агресією; 16,7 відсотків – за непрямою агресією.

Відповідно до методики Дембо-Рібінштейна основними показниками були: самооцінка, задоволеність спілкуванням, тривожність.

Таблиця 2.4

Результати за методикою Дембо-Рубінштейн

	Самооцінка	Задоволеність спілкуванням	Тривожність
Самооцінка	-	0,37	-0,38 ($p \leq 0,01$)
Задоволеність спілкуванням		-	-0,44 ($p \leq 0,01$)
Тривожність		-	-

З таблиці 2.4 видно: емпіричні значення за трьома шкалами корелюють один з одним, отже, статистично значущі і є позитивними.

Особа, що має адекватне позитивне самовідношення і високо оцінює свої здібності, як правило, характеризується самоприйняттям та визнанням своєї значущості. Це визнання формується лише за допомогою взаємовідносин та комунікації з іншими. Жити в суспільстві і бути незалежним від суспільства неможливо, інакше як зрозуміти: Хто Я? Відповідно рівень самооцінки може, як впливати, так і визначати комунікаційну спрямованість. Прийняття і розуміння себе та інших (висока адекватна самооцінка) дозволяє не тільки виявити свої індивідуальні особливості, а й розкритися для іншого, самовизначитися, самоствердитися через соціальні форми активності, сформувати якісні позитивні установки, розвинути і, нарешті, випробувати почуття внутрішнього спокою, задоволення.

В результаті проведення тесту емоційного інтелекту Д. Люсіна були отримані наступні результати.

Таблиця 2.5

Порівняння компонентів емоційного інтелекту в молодших школярів на початку дослідження

Компонент	Хлопчики	Дівчата
MEI	47,1 відсотків	46,65 відсотків
BEI	47,9 відсотків	49,39 відсотків
PE	44,8 відсотків	46,73 відсотків
UE	46,8 відсотків	49,3 відсотків

У таблиці вище наведено шкали:

- Шкала MEI (міжособистісний емоційний інтелект);
- Шкала BEI (внутрішньоособистісний емоційний інтелект);
- Шкала PE (розуміння емоцій);
- Шкала UE (управління емоціями);

Таким чином, ми можемо зазначити, що такі компоненти емоційного інтелекту, як MEI та BEI найбільше представлені серед хлопчиків, серед дівчат переважають BEI і UE.

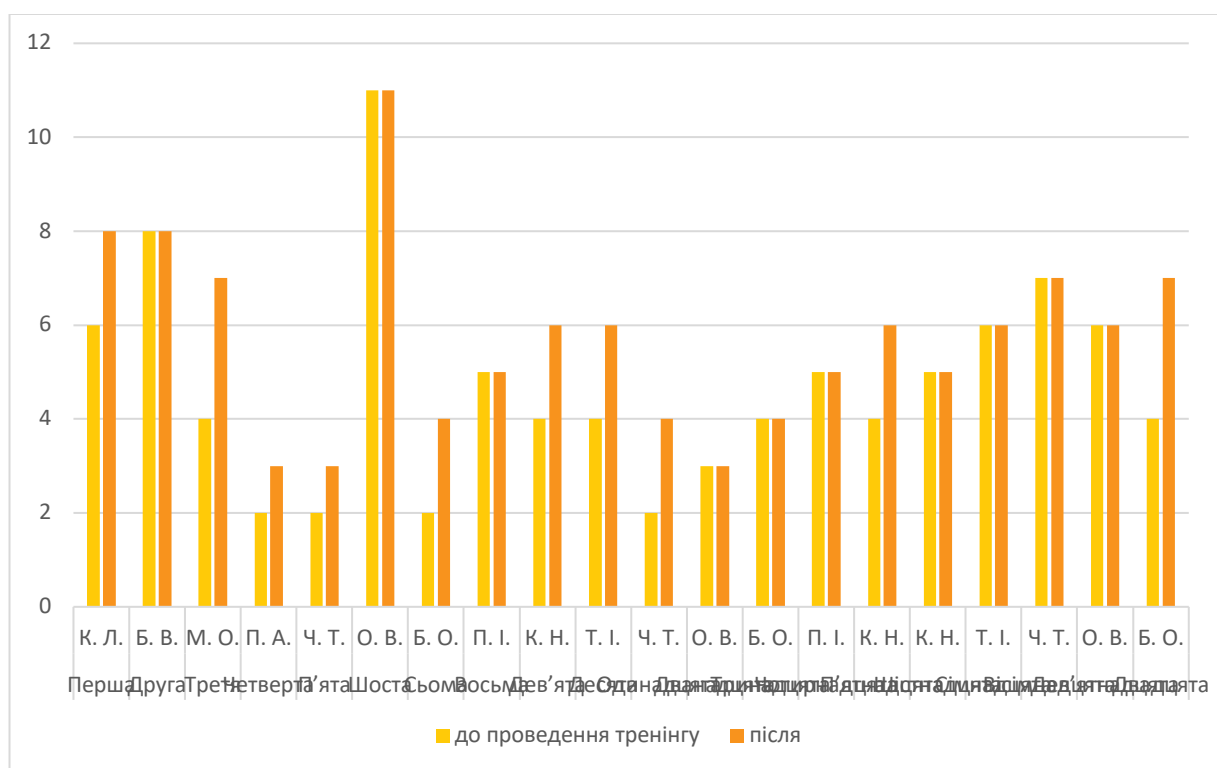
Результати емпіричного дослідження свідчать про те, що необхідне використання психолого-педагогічного підходу щодо стабілізації емоційних станів в молодших школярів є необхідним. Цей висновок підтверджується емпіричною частиною дослідження. Підтверджується наявність психоемоційної напруги дітей.

У ході дослідження встановлено, що 75% опитаних учнів демонструють середній рівень ригідності. Водночас у 10% школярів спостерігається високий рівень жорсткості у поведінці, що свідчить про недостатню здатність адаптуватися до змін у навколишньому середовищі. Такі діти часто чинять сильний опір нововведенням, мають труднощі зі зміною власної поведінки, що може провокувати як внутрішні особистісні труднощі, так і міжособистісні

конфлікти у колективі. Одним із чинників, що зумовлюють підвищену ригідність, є слабка згуртованість учнів у класному середовищі.

Вивчивши особливості емоційно-особистісного розвитку молодших школярів, ми провели повторну експериментальну роботу з дітьми молодшого шкільного віку після впровадження казкотерапії. Показники за методикою Т. Літл, Б. Ваннер після впровадження розвиваючих занять наведено у додатку А.

Графічно отримані результати можна зобразити на рис. 2.7.

Рис. 2.7. Показники 1 класу за методикою Т. Літл, Б. Ваннер до та після проведення казкотерапії

Таким чином, з вище наведеного графіку ми можемо зазначити, що за результатами розрахунку парного t-критерію Стьюдента для вибірок «до» та «після» проведення тренінгу:

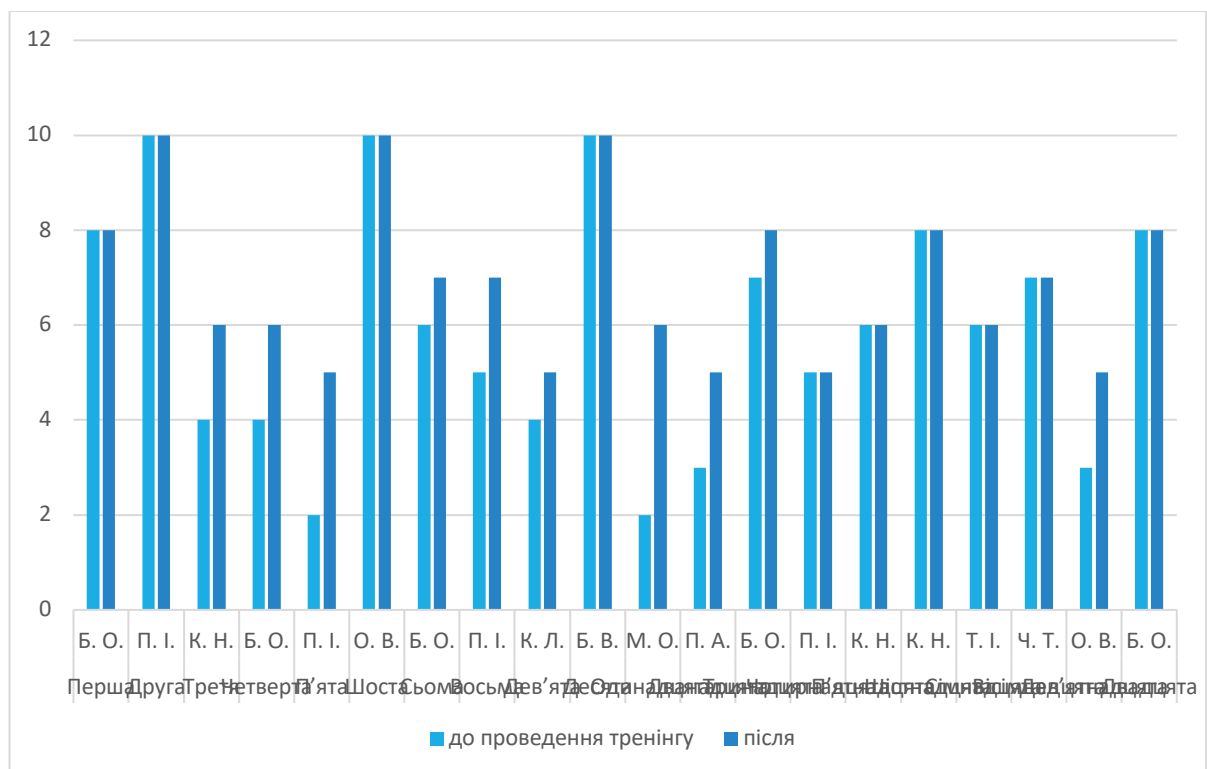
$$t\text{-критерій (t-statistic)} = 3.98$$

$$p\text{-значення (p-value)} = 0.0008$$

Оскільки р-значення значно менше 0.05, ми можемо стверджувати, що різниця між показниками до і після тренінгу є статистично значущою. Це свідчить про те, що показники наполегливості і самодисципліни збільшилися.

Показники 2 класу за методикою Т. Літгл, Б. Ваннер після впровадження розвиваючих занять наведено у додатку Б.

Графічно отримані результати можна зобразити на рис. 2.8.

Рис. 2.8. Показники 2 класу за методикою Т. Літгл, Б. Ваннер до та після проведення казкотерапії

Таким чином, з вище наведеного графіку ми можемо зазначити, що за результатами обчислення парного t-критерію Стьюдента для другої вибірки (до та після тренінгу):

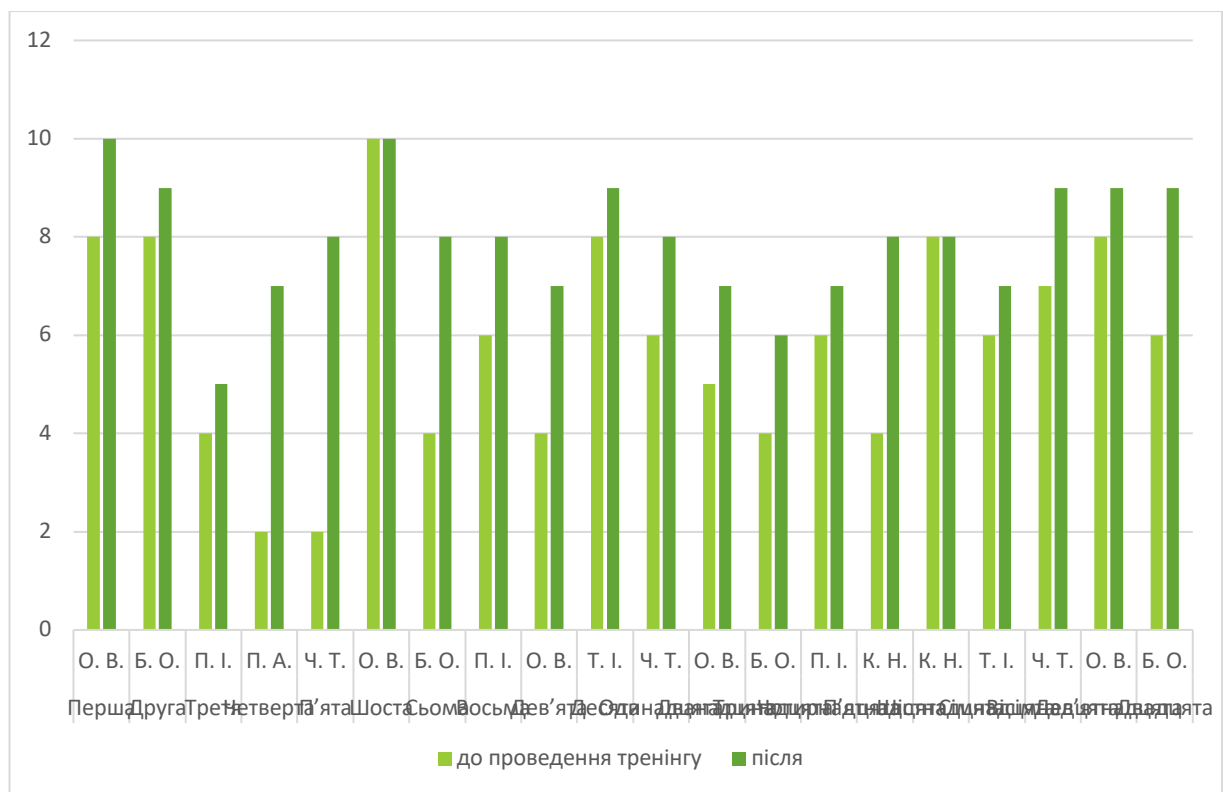
$$t\text{-критерій (t-statistic)} = 3.68$$

$$p\text{-значення (p-value)} = 0.0016$$

Оскільки р-значення значно менше 0.05, різниця між результатами до і після тренінгу є статистично значущою. Це свідчить про те, що казкотерапія для даної групи людей є ефективним методом розвитку емоційно-особистісних характеристик.

Показники 3 класу за методикою Т. Літл, Б. Ваннер після впровадження розвиваючих занять наведено у додатку В.

Графічно отримані результати можна зобразити на рис. 2.9.

Рис. 2.9. Показники 3 класу за методикою Т. Літл, Б. Ваннер до та після проведення казкотерапії

Таким чином, з вище наведеного графіку ми можемо зазначити, що за результатами обчислення парного t-критерію Стьюдента для третьої вибірки:

t-критерій (t-statistic) = 6.02

р-значення (p-value) = 0.0000087

Різниця між показниками до і після тренінгу є статистично високозначущою ($p < 0.001$). Це свідчить про те, що казкотерапія для даної групи людей є ефективним методом.

Таким чином, нами було проаналізовано наполегливість і самодисципліну, й ми можемо зробити висновок, що казкотерапія є ефективними, так як показники наполегливості і самодисципліни покращилися.

В результаті проведення тесту емоційного інтелекту за методикою Д. Люсіна нами були отримані наступні результати:

Таблиця 2.6

Порівняння компонентів емоційного інтелекту в молодших школярів на початку дослідження

Компонент	Хлопчики	Дівчата
MEI	43,2 відсотків	39,3 відсотків
BEI	40,1 відсотків	37,7 відсотків
PE	64,8 відсотків	67,73 відсотків
UE	42,2 відсотків	41,5 відсотків

Тож, ми можемо зазначити, що такий компонент емоційно-особистісного розвитку, як PE найбільше представлений серед хлопчиків всі інші компоненти майже однако представлені, серед дівчат переважає компонент PE.

Таким чином, проведене дослідження показало, що в дітей значно покращилося розуміння емоційних станів й емоційно-особистісна сфера.

Висновки до другого розділу

В результаті виконання даного розділу було визначено:

1. Казкотерапія, як особливий метод психокорекції, довела свою ефективність у роботі з молодшими школярами. Кожна казка має унікальний зміст і символіку, проте її аналіз та обговорення базуються на загальних

принципах, таких як усвідомленість, множинність трактувань, зв'язок із реальністю. Ці принципи дозволяють не лише розуміти зміст казки, а й інтегрувати отримані моральні уроки в реальне життя дітей.

2. Систематизовані схеми аналізу казок (акценти на мотивацію героїв, способи подолання труднощів, емоційні реакції тощо) сприяють розвитку критичного мислення, емоційного інтелекту, саморефлексії. Водночас авторські та змінені казки дозволяють адаптувати казковий сюжет до потреб конкретної дитини, що значно підвищує ефективність терапевтичного впливу.

3. Результати дослідження засвідчили, що казкотерапія позитивно впливає на емоційно-особистісний розвиток дітей. Було зафіксовано зростання показників наполегливості та самодисципліни в учнів 1–3 класів. Разом з тим виявлено високий рівень агресивності серед значної частини дітей, що вказує на потребу у подальшій корекційній роботі. Методика Дембо-Рубінштейна підтвердила тісний зв'язок між самооцінкою, рівнем тривожності та задоволеністю спілкуванням, що ще раз підкреслює важливість формування позитивного образу «Я» у дітей.

ВИСНОВКИ

Під час виконання роботи нами було визначено:

1. Казка це образне зображення життєвих реалій. Дії, що відбуваються у казках, можуть трапитись й у реальному житті, проте не у буквальному сенсі. За допомогою казкових сюжетів діти вперше опановують основні життєві принципи, можуть порівняти добрі і погані вчинки. Діти можуть самостійно вирішувати, хто позитивний герой, а хто – негативний. Й хоча діти не відразу зможуть це зрозуміти, однак, саме у дошкільні роки вони отримують перші уявлення за допомогою казок. Кожна казка має унікальний зміст і символіку, проте її аналіз та обговорення базуються на загальних принципах, таких як усвідомленість, множинність трактувань, зв'язок із реальністю. Ці принципи дозволяють не лише зрозуміти зміст казки, а й інтегрувати отримані моральні уроки в реальне життя дітей.

Казкотерапія як метод застосовує казкову форму для інтеграції особистості у соціальне середовище, сприяє розвитку творчих здібностей, розширює свідомість, вдосконалює взаємодію з мікро- і макросередовищем.

2. Казкотерапія як психотерапевтичний метод виконує певні функції, а саме:

1. Діагностичну.
2. Прогностичну.
3. Терапевтичну (корекційну).

2. Казкотерапія передбачає:

- Процес формування зв'язків між казковими подіями й поведінкою у реальному житті: процес перенесення казкових сенсів в реальність;
- Напрямок практичної психології, що надає можливість формувати характер людини, застосовуючи для цього ресурси казки;
- Терапія середовищем, особливо казковою атмосферою, у якій можуть виявитись риси особи, щось нереалізоване, може матеріалізуватися мрія, а головне - виникає відчуття захищеності;

- Лікування казками: спільне із особистістю відкриття тих знань, що живуть в душі й у даний момент є цілющими;
- Одна із проєктивних методик аналізу особистості, один з способів більше дізнатися про себе;
- Інтегрована діяльність, в якій дії уявної ситуації пов'язані із реальним спілкуванням, спрямованим на самостійність, активність, творчість, регулювання особою свого емоційного стану.

3. Ознайомлення з казками допомагає дітям долати внутрішні комплекси, знаходити вихід із складних ситуацій, зберігати силу духу та віру в добро, адже у казкових сюжетах зло завжди програє. Сучасна психотерапія активно застосовує як традиційні методи роботи з казкою, такі як читання, розповідь, переказ та бесіда, так і нетрадиційні підходи. До останніх відносять створення авторських казок, зміну сюжетів і характерів героїв, варіювання часу та місця подій, а також переписування фіналу казки. Авторська казка дозволяє моделювати ситуації відповідно до потреб, емоційного й психологічного стану дитини, забезпечуючи при цьому можливість терапевтичного впливу.

4. Нами було визначено, що в 10 осіб показники наполегливості і самодисципліни збільшилися, тож ми можемо зазначити, що казкотерапія для даної групи людей є ефективним методом. В 10 осіб групи показники наполегливості і самодисципліни збільшилися, в інших 10 осіб показники залишилися такими самими, тож ми можемо зазначити, що казкотерапія для даної групи людей є ефективним методом розвитку емоційно-особистісних характеристик.

В 18 осіб тобто 90 % групи показники наполегливості і самодисципліни збільшилися, в інших 2 осіб показники залишилися такими самими, тож ми можемо зазначити, що казкотерапія для даної групи людей є ефективним методом. Таким чином, проведене дослідження показало, що в дітей значно покращилося розуміння емоційних станів й емоційно-особистісна сфера.

Подальші перспективи дослідження полягають у розширенні емпіричної бази казкотерапевтичного впливу на різні вікові категорії, зокрема підлітків та дорослих, а також у вивченні ефективності поєднання казкотерапії з іншими методами арттерапії. Доцільним є також аналіз гендерних відмінностей у сприйнятті казкових образів та їхньому впливі на емоційно-особистісний розвиток, що дозволить більш гнучко адаптувати метод до індивідуальних потреб клієнта.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бурчик О. В. Групова казкотерапія в особистісно-орієнтованому вихованні дітей. Вісник Житомирського державного ун-ту ім. Івана Франка. 2005, № 25. С. 203-205.
2. Бондаренко О.Ф. Психологічна допомога особистості. Х.: Форма, 1996. 239 с.
3. Василевська О. І. Казкотерапія як засіб психолого-педагогічного впливу. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 12: Психологічні науки. 2012. Вип. 39. С. 30-36.
4. Гридковець Л. Долаймо труднощі разом з дитиною. Казкотерапія дитячих проблем. Львів : Скриня : Монастир Редemptористів, 2013. 66 с.
5. Данилюк І. В. , Зольникова С. В. Казкотерапія як метод психологічного впливу на особистість. Psychological Journal, Volume 5 Issue 6 2019. С. 161 – 173.
6. Данилюк І. В. Казкотерапія як метод психологічного впливу на особистість. Психологічний час опис. 2019. Т. 5, № 6. С. 161-173.
7. Євтушенко І. В. Використання казок в роботі психолога. Київ : Марич, 2011. 96 с.
8. Єнгаличева І. Казкотерапія як один із методів корекційно-розвиваючої роботи з педагогічно занедбаними учнями. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Педагогіка. Соціальна робота. 2012. Вип. 25. С. 70-72
9. Жебелева П. В. Казкотерапія як засіб психологічної допомоги особистості. Вісник після дипломної освіти. 2012. Вип. 7. С. 284-291.
10. Заліток Л. М. Казкотерапія за Василем Сухомлинським. Інноватика у вихованні. 2017. Вип. 6. С. 99-106.
11. Землюк М. Казкотерапія як інноваційна здоров'язберезувальна технологія у просторі сучасного дошкільного закладу. Науковий вісник

Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Луцьк, 2017. УДК 372.4.036. С. 14 – 19.

12. Казка про доброго Петрика. Дитячий психолог URL: <https://dytpsyholog.com/2015/03/28/> (дата звернення 12.03.2025)

13. Казка про собачку на ім'я Тобік. Про дитячі ревності / Дитячий психолог. URL: <https://dytpsyholog.com/2015/06/26/> (дата звернення 12.03.2025)

14. Казкотерапія як ефективний метод роботи психотерапевта з дітьми.

15. Кісарчук З.Г., Омельченко Я.М., Гребінь Л.О. Психодинамічна образна терапія у роботі з дитячою психотравмою. Психологічна допомога дітям у кризових ситуаціях: методи і техніки. Методичний посібник. Заг. Ред. З.Г. Кісарчука. Київ. 2015. С. 59-97.

16. Коновалова Л. М., О. В. Ласточкина. Казкотерапія як засіб корекції мовлення дітей дошкільного віку. Сучасні проблеми логопедії та реабілітації. Суми, 2017. С. 28 – 31.

17. Лікування творчістю: що таке казкотерапія і як вона допомагає втілювати мрії у реальність. URL: <https://vn.20minut.ua/Kult-podii/likuvannyatvorchistyu-scho-take-kazkoterapiya-i-yak-vona-dopomagae-vt-11189233.html> (дата звернення 12.03.2025)

18. Локарева Г. В. Казкотерапія в підготовці соціальних педагогів до професійної діяльності: теорія і практика : монографія; Держ. ВНЗ "Запорізь. нац. ун-т" М-ва освіти і науки України. Запоріжжя : ЗНУ, 2016. 415 С.

19. Магдисюк Л. І. Казкотерапія в психологічному консультуванні дітей та дорослих : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. III–IV рівнів акредитації/ Людмила Іванівна Магдисюк, Раїса Петрівна Федоренко, Марія Іванівна Замелюк. Луцьк : Вежа-Друк, 2019. 152 с.

20. Макеєва І. П. Казка як засіб розвитку емоційної сфери у дошкільників. Дошкільна освіта. 2002. № 1. С.70–75.

21. Методика Дембо-Рубінштейна (бланк та інструкція). URL: <https://vseosvita.ua/library/metodika-dembo-rubinstejna-blank-ta-instrukcia-437622.html> (дата звернення 12.03.2025)
22. Особливості вербальної агресії у спілкуванні молодших школярів. URL: <http://lib.ndu.edu.ua/dspace/bitstream/123456789/2091/1/%D0%9A%D0%BB%D1%8E%D1%88%D0%BD%D1%96%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B0.pdf> (дата звернення 12.03.2025)
23. Садова І. Казкотерапія – сучасний метод роботи з дітьми, які мають особливі потреби. Актуальні питання гуманітарних наук. 2015. Вип. 11. С. 329.
24. Скалига В. Казкове виховання : казкотерапія. Освіта України. 2013. № 26 (липень). С. 12.
25. Пакет психодіагностичного інструментарію для суб'єкта навчальної діяльності у початковій школі. URL: https://psychology.karazin.ua/1819news/Diss_oct/Fomenko_dis_dod.pdf (дата звернення 12.03.2025)
26. Теорія та практика психологічної допомоги: навч. посіб. Х.: Акад. ВВ МВС України, 2011. 250 с.
27. Терапевтична казка для дітей під час війни. Полтавський обласний центр громадського здоров'я. URL: <https://np.pl.ua/2022/03/terapevtychna-kazka-dlia-ditey-pid-chas-viyny/> (дата звернення 12.03.2025)
28. Тест емоційного інтелекту Д. Люсіна. URL: <https://psychology.karazin.ua/dist2020/materialy/Mayevska/Lr13.pdf> (дата звернення 12.03.2025)
29. Тимків І. Казкотерапія філософсько-освітня рефлексія. ISSN 2309-1606. Філософія освіти. Philosophy of Education. 2021. 27. С. 56 – 65.
30. Федій О. А. Казкотерапія в професійній діяльності педагога: теорія і практика. 2008. С. 26 – 31.

31. Фесюкова Л. Б.. Виховання казкою: Для роботи з дітьми дошкільного віку. Харків: Фоліо, 1997. 464 с.
32. Філософська казка про образу. Дитячий психолог. URL: <https://dytpsyholog.com/2015/08/26/> (дата звернення 12.03.2025)
33. Фрадинська А. П. Казкотерапія, як засіб психокорекції емоційної сфери молодших школярів. Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету "Україна". 2015. № 10. С. 66-68.
34. Alboshcha, Angelina & Nalyvaiko, Oleksii. Improving the efficiency of the teaching process of younger schoolchildren using fairy tales based on real life situations. 2022. DOI: 10.32405/2411-1317-2021-4- 180-188.
35. Barron I., Mitchell D. The Fairy Tale Model: Secure Facility Therapist Perceptions. J Child Adolesc Trauma. 2018 Jan 19;12(2):257–267. DOI: 10.1007/s40653-018-0203-2.
36. Beltkiewicz, D. (2014). Fairy tale therapy as a form of developing emotional intelligence in preschool and early school children. W: Proceedings of IAC-ETeL 2014. International Academic Conference on Education, Teaching and E-learning. MAC Prague consulting Ltd.
37. Borecka, I. (2004). Z motylem w tle. O baśni w biblioterapii i terapii pedagogicznej. Wałbrzych: Wydawnictwo Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Wałbrzychu
38. Goleman D. Primal Leadership: Learning to Lead with Emotional Intelligence. Brighton: Harvard Business Review Press, 2004. 336 p.
39. Handford Olga, Karolak Wiesław, Bajka w twórczym rozwoju i arteterapii, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Humanistyczno-Ekonomicznej w Łodzi, 2007.
40. Karpenko E.V. Methodological guidelines for the study of emotional intelligence in the paradigm of positive psychotherapy. *Existential and phenomenological psychology of personality*. 2018. № 1 (5). P. 90-97.

ДОДАТКИ

Додаток А

Показники 1 класу після 1-го тестування

№ досліджуваної особи	Ініціали досліджуваної особи	Показник
Перша	К. Л.	8
Друга	Б. В.	8
Третя	М. О.	7
Четверта	П. А.	3
П'ята	Ч. Т.	3
Шоста	О. В.	11
Сьома	Б. О.	4
Восьма	П. І.	5
Дев'ята	К. Н.	6
Десята	Т. І.	6
Одинадцята	Ч. Т.	4
Дванадцята	О. В.	3
Тринадцята	Б. О.	4
Чотирнадцята	П. І.	5
П'ятнадцята	К. Н.	6
Шістнадцята	К. Н.	5
Сімнадцята	Т. І.	6
Вісімнадцята	Ч. Т.	7
Дев'ятнадцята	О. В.	6
Двадцята	Б. О.	7

Показники 2 класу після 1-го тестування

№ досліджуваної особи	Ініціали досліджуваної особи	Показник
Перша	Б. О.	8
Друга	П. І.	10
Третя	К. Н.	6
Четверта	Б. О.	6
П'ята	П. І.	5
Шоста	О. В.	10
Сьома	Б. О.	7
Восьма	П. І.	7
Дев'ята	К. Л.	5
Десята	Б. В.	10
Одинадцята	М. О.	6
Дванадцята	П. А.	5
Тринадцята	Б. О.	8
Чотирнадцята	П. І.	5
П'ятнадцята	К. Н.	6
Шістнадцята	К. Н.	8
Сімнадцята	Т. І.	6
Вісімнадцята	Ч. Т.	7
Дев'ятнадцята	О. В.	5
Двадцята	Б. О.	8

Додаток В

Показники 3 класу після 1-го тестування

№ досліджуваної особи	Ініціали досліджуваної особи	Показник
Перша	О. В.	10
Друга	Б. О.	9
Третя	П. І.	5
Четверта	П. А.	7
П'ята	Ч. Т.	8
Шоста	О. В.	10
Сьома	Б. О.	8
Восьма	П. І.	8
Дев'ята	О. В.	7
Десята	Т. І.	9
Одинадцята	Ч. Т.	8
Дванадцята	О. В.	7
Тринадцята	Б. О.	6
Чотирнадцята	П. І.	7
П'ятнадцята	К. Н.	8
Шістнадцята	К. Н.	8
Сімнадцята	Т. І.	7
Вісімнадцята	Ч. Т.	9
Дев'ятнадцята	О. В.	9
Двадцята	Б. О.	9